

אוריינטליזם לא פשטני / אביהו זכאי¹

במאמרו, "יד הנפץ מכה את הפוסט-קולוניאליסטים" ("תרבות וספרות", 3.8), שואל בני ציפר "מאין באה לו" לקרל מאי "השאיפה הזאת לייצוג אותנטי של אורחות החיים של המזרח?" אחד ההסברים החשובים לכך אפשר למצוא בספרה החשוב של סוזן מרצ'נד (Suzanne L. Marchand) "אוריינטליזם גרמני בעידן של אימפריה: דת, גזע ומחקר (2009)".

בין השנים 1830 ל-1930, מלומדים רבים בגרמניה יצרו את תחום לימודי המזרח והביאו לפריחה של לימודי המזרח בגרמניה, למרות כניסתה המאוחרת של גרמניה למירוץ הקולוניאלי. ספרה של מרצ'נד הוא מחקר מדוקדק של מלומדים גרמנים של הודו העתיקה והמזרח הקרוב, שראו כמשימתם העליונה להמציא לגרמנים מידע על תרבות ואמנות המזרח.

רבים מחוקרים אלה, שניצבו מול האמונה ב"שקיעת המערב" במחצית השנייה של המאה התשע-העשרה וראשית המאה העשרים, פנו אל המזרח כדי לקבל השראה רוחנית ואינטלקטואלית שתוכל לחדש את תרבות המערב. זו הסיבה לפריחת העניין במזרח בכלל ובמזרח הטורקי בפרט בגרמניה. אין צורך לציין כי בגרמניה האימפריאלית נעשו מאמצים גדולים ליצור ברית עם האימפריה העותמאנית, דבר שכמובן השפיע רבות על הנוכחות התרבותית הטורקית בגרמניה בתקופה זאת, כפי שמגלה בני ציפר במאמרו.

חשוב לציין כי מרצ'נד מבקרת את ספרו המפורסם של אדוארד סעיד, "אוריינטליזם" (1978) ומדגישה גישה אחרת לחקר "המזרח" ולחקר הקולוניאליזם והשיח הקולוניאלי. היא מתנגדת לדגש המופרז שהעניק סעיד לאנגליה וצרפת בספרו. סעיד טען כי העדר נוכחות אימפריאלית של הגרמנים במזרח מנעה מהם גלות עניין מתמיד באזור זה בניגוד לצרפת ואנגליה. אך כמו שמרצ'נד מגלה בבירור, בגרמניה במאה התשע עשרה התחוללה פריחה בחקר המזרח.

מצד שני, ושוב בניגוד לסעיד, מרצ'נד טוענת כי אוריינטליזם לא צריך להיראות בצורה פשטנית כמאמץ ל"סמן" את העמים של המזרח כ"אחרים" ובכך להצדיק מדיניות אימפריאלית, כטענת סעיד, אלא דווקא צריך לראותו כמאמץ כנה להבין את שורשי הציביליזציה של אירופה.

¹ פורסם בעיתון "הארץ" 09.08.2012

<http://www.haaretz.co.il/misc/article-print-page/1.1797381>

אוחר ב-9 באוגוסט 2012